

Ինչպես շուրջաթեր 12 ինճի բա-
շար սապահը, Պէյոյղունտա
Աղանապիւրնաէ քեպին Ս. Առա-
նաածաժին քիլիսէսինտէ, միւթէ-
վէֆա տօգուղուննու Պիոս բաբա
գարդէթիլինին բուհու իլին Չայ-
նաուր Պատարագ վէ Պաշտոն
դիլիսէթի բուհանիլէսի իճրա օլու-
նանաղընաան, ճիւմէ արնտարա-
նըն հէվմիս Էդգուրտա քիլիսէյի
Էդգուրտա պուրտմալարը խա-
սէթին իրան օլունուր:

իշպուր. զինելթի բուհանիյէ,
միւթեպերանը միլլէթաէն իօիւ-
տալէրաի զատէ Յակոբ Եֆէն-
տի, վէ Մըըըըը զատէ Էսփար-
պէն, Է Վէ Ալէնադը զատէ Սարա-
ֆէն Եֆէնտաիտէն միւրէքքէթ թէ-
շէքքիւ Խաէն պիր զօմիթէնի
թաշթը նազարէթի մախսուտէ վէ
Իսիւս օլունհանադընտան, զինէն-
թին տէրէճէլ, շաշաա վէ թնն-
թանասը պէր քէմալ օլանազը վէ
Եէվլիյի Իհանպաթընտան պուրու-
նան հէր Կէտնէ թէտապընի լա-
շուէ ինթիկազ օլըընմըլ օլտու-
զը մէնմախիյզ օմընշ տոր :

Միւթէվէֆայը միւշարիւէյհին
թէրճէմէյի հալի վէ վէֆաթը
թաֆիւլաթը պէր վէճհի ղիյր
տէրճ օլունմուշ արր :

ՏՕԳՈՒԶՈՒՆՃՈՒ

1861

Միւթէն փայլէ միւշարիւնէ յայն
էնտառոր իծալխանքն Լօմպարտիա
վիլայէթի տախիլինտէ Գրէմա չէհ-
րի ասըղլատէկանքնորտան օլուպ,
տէ տէ օրորուհի տէ հրտէ Վէնէ
տէկ քէ օրֆէլիք հանի Ատրիաթիք
տէնիլիք սասկիլինտէ մէշնօր Սէ-
նէկարիա չէհրինէ նազլ իմմիշիք
իտի : Օրատա ֆէյզէնապ օլտորդ-
քէսպը-գուտէթ վէ իթիպար իթ-
տիքլէրինտէն կէչնէ օն ետաինճի
տէհրտէ Բարմա տուգասը ճանի-
պինէն պօռ խանէտանա Բօն-
թէլիք բայէօի վէրիվիշ իտի : Վէ
խանէտանքն իտի չէօհրէթի Մաս-
թայի իսէ տէ, Ֆէրրէթթի խա-
նէտանքը հուլէթ իւնվանքն տա-
լի տամառ օլմալին իլէ պիր
քաթ տաճա միւշըրէֆ օլտուգ-
լարքնտան էպլատլէրի, Բօնթէ
Մասթայի-Ֆէրրէթթի լազապը-
քը հայիք օլտուլար, զէ Սէնէկա-
լիա չէհրինքն պաշ պայնլըք եա-
լի չէհր էմիլիլի բէտէրտէն էվ-
լատա ինթիգալ իլէ պօռ Մա-
թայի - Ֆէրրէթթի խանէտանքն
այիտ օլուպ Թայեսնճա Թայիլի
իլէ Սինիլանքնա Կօնֆալսնէրի օ-

Միլիցիաների քանակը, Գրանց
ժեյրոմ զուգ, վարտեսի Դավթա-
բեկա Սողապի տախի զայեթ էհ-
ը ի քիֆէթի վէ թաղվա տիանէթ-
բեհար պիտ խաթունն զուգ գայնը
հետի Բիտ Բաքանն ամուհուհը
տախի Բիտգորուն Մասթայի ետի -
ճիթվաննի Մարիա Մասթայի -
Ֆէրբէթի (սողապտան սողազուն-
նալ Պիոս Բարա) 1792 սէննի
մայիսի 13 իւնու Մէնէկայի
շէհրուտէ տախնայա կէլուր - իւլ-
տէօրթի գարտաշարընն էն քիւ-

չիքիւլու. օլտուղունտան, օ վազ-
լձըն քիչիվաւէլէրինտէ մէքի օ-
լուն պիր աւտէլ իւզրէ, աքէրի-
թարիպ ինէ թօյնի. օլտնմար
լաւապ իտէր իտի իստէ տէ, վ-
լաւէսնին տնտարպէլըզ վէ իւ-
գօպօս ամուճատըն զպրէթի
իլէ թարիգաթը յաւճանիւյէ
տուխուլի նիյէթ իտիլուպ, ծն
պիր եաշընտա իքնէ Թօսքանա-
տա օ վազէթ մէշնուր օլտն Վօլ-
լձէրրա մթթէպինէ շայիւր օլտ-
լըլտը, վէ աւրիզ սէնէ մէթթէպի
մէգքիւլտէ թաճօրիլ իլում վէ
Ֆիւնան իտիւպ 1809 տա՛, ծն
էնտի եաշընտա կէքէք վայիտի-
նիւրն աղղաւալ կէ կէքէք քէնտի
իտթիտաւթ թապիկիւնտէն նաչի
սաշարընը գըրբարըլզ վէ թէ-
րէսնիլ թրաշ իտթիւպ թարիգի
րուճանիյէ աուխուլ կիլտի, վէ
իքմալ իլումու իտաճիյէ իշիւր
Բօմա մէտրէսէիյնէ կէճօնտիլ-
տի իստէ տէ, օլտնատա՛ն Նաթօ-
լէճօ Բօմայը իտթիւպ կէ ետինճի
Պիտա Բաւայը մաճպուս իթմիշ
օլտուղունտան մէտրէսէյէ տէվա-
մը միւմքին օլամայըլ, ետինճի
Պիտա Բաւանըն Բօմայա տովէս
թինէ գատուր Սէնէկիլիտաւ իտ-
նէնիչին օլմայա մէճպուր օլտու

ՊաղըԼարը տէրէր քի, ձիւ-
վաննի Մայիսիսին Ռոմայա կէտն.
տէրիւմէտ քի ղիշգատնէ էվէտա-
ղաւաղընտանն Ռարայա սիրոհօր
օլարթը իշինն իտի. իշինն ո վա-
ղըԼարը ետընըղ ղիշգատնէր
պու ղերէֆէ նայիլ ղապիլիբէր
իտի, փաղաթ քէնախիսնտէ սա-
րա իլլէիի օլտուղընտանն պու
խըղէֆէն գապուլ օլունտանն
աը, վէ իշիթէ պէշլէ թէսա-
տիւֆաթը զարիպէտէն օլարագ,
պիր խաթթալըգ քիլիլէ,յէ էն պէ-
իլը Բարայարըն պիրիլի պախշ
իլտի տէրլէր, էլ նաըղ պաղա-
լիւթէրճիլէր ձիւօլաննի Մաա-
լայիսին ճիւղէի պիր միւտտէթ
Ալիօթիտա վէ իթայեա սաքէրլի-
լինտէ պուլունտա,ղունտ տա հի-
քայէլէ խաթթընտէ տէ սաը օլմա-
տըղը թէպէլէիսին իթմիլ տիր. քէ-
ղալիգ պիր ինկիլիլգ գըղէնտ մա-
լիլ օլուպ, գապուլ օլունմաաը-
ղընտանն թէրըգ տիւնեա իթիլի
տէ,յէնտէ տէ վար իլլէ տէ, օլու-
նուն տա սըրփ իրղպիյաթն պու-
ղու, ետիստ գարառայարընտան
պիրիլինն պու հալլէրի սէհվէն
պունեա աթփ օլունաուղու, տէ-
րալթը սահիհէ իլէ անլաշըմըշ
տըր :

1843 տէ Եւտիմեմի Պիտս բարա
Բուման ավտէթ խեբրքէն, Սէ-
նէկայիտան կէտիկինտէ, շէ-
բը մէգքիւրտէ ինթիրամթը ֆա-
լիքէ իլէ Բումմը իսթիգպալէ միւ-
սարամաթ ղուանտէ, ձիօվաննի
Մասթայի, հէմ շէ Էմիլի հօն-
ֆալէրին ղլու ղէ հէմ Բէզարօ
Բիսդօրօստունուն եէկէնի օրտու-
ղունտան, պու սրֆաթթըրարա
Եւտիմեմի Պիտս բարայա իպրաղ
օրունուպ, մայէթիլիլ Բումայա.
ղիմիկ իլլէտէ, ղէ օրտաու լէ. ք-
ար Էն պէշլւ. ք պիլը մէրտէնու-
յէ թալէպէ օրուպ, ֆիւնունա-
րուհանիլէ ղէ իւհհիտէ մէհա-
րէթ. քէսպ իլլէտի իսէ տէ, պա-
լատէ Խֆատէ օրունտուղունանա-
զարէն, սարա իլլէթինէ միւպլէ
լա օրտուղունտան, բարթօ օրտա-
սը Էմիլիլ տէյիլ իտիլ ֆիլիսէ
գէտունունանա վիւնուտիտէ պիլը
տայիմի սաքաթլըք օլան քիմնէ
բարաս օլամաղ իսէ տէ, պու
պապտէ բարալար հաղրաթը ճա-
նիպինտէն պարը մուհաֆիլէթ տէ
վէրէնէպիլտիլինտէն, պու Էպյի-
տէյէ իսթինատէն ձիօվաննի

[illegible]

Պու վեճճ իւլ բարաս օլտուգ-
տան սնորա (1838) ճիւղվանի
Մասիսայի Սենէկալիայա վէ ֆա-
միլետաը նէգաիւնէ կէմիշ տիր :

Տօգաղուննու Պիտ բարա դա-
յէթ մերհամէթի վէ աճբզը պիր
գալալ սահիպի օլտուը:նտան ,
բարալարըքնըն պու իլը պէշ պե-
նէպինի պիւրմիւն ֆուզարա վէ
էօրլուգէրի գայրըմարա սարֆ
իթտի , ֆուգարա բէտերի օլտու
վէ պուսկարըն բուաճը աճվախնէ
ֆէվկէլետէ ճասոտ վէ զայրեթ ի-
տալ , չօգ խայրթալարա մուվաֆ-
իսաֆ օլտու , վէ պէօյիւր շէօճ-
բէթ քէսպ իթտի :

1823 թ. ճնշուպի Ամերիգատա ֆիելի մեմայի քիտան Բոմայա վեբլիելի կելիպ, քիլիսկելիելիսն նիկաթը իլին Բաառտան պիր բիտ. Գորսո թայլել իթտի քլիլիանտ, մոնիլինս Բ. Մուղի թայլելի օլունուպ, մեշուր քարտինալ ձինկա վե գաթալիալ Գոնուլի ինճաղը իլե, Ապպմե Մաթմալի առախի բիտգորսոտ միւմալի, յէ թերփիգ օլունաթապ, Ամերիգատա Բիլիել կեծոտաբիտի :

Ամէրիգատա թամ իրի սէնէ
սորաշրջ, հէր եէրաէ ֆուգարա
վէ էօքսիզէրի ֆայլըրարագ, պի
քէս վէ պիարէկէանէ բէք չօք
էլլէրէր իթարթուէ սօղրա 1823
տէ րօմանա ալտէթ իլլէտի վէ
պիւր իսթիտայը ունուի իւզրէ
ֆուգարէխանէլէր վէ ֆուգարէ
մէկթէպլէրէն նազըր թային օ-
լունուպ, բէք չօք սուի իսթիթ-
մալաթմն իլլէսֆի իէլ պուշաթմն
հււմէսինի էջլլէ պիւր թանշըր
նիզամա ալաւ քի, օն իքիճհի
լէսն Բաբար պուշաթմն շայանը
թապալէ հէթրիւլ, Ապաթէ Մա-
թայիլի Սթօլէթօյա սէրբոքոբոս
նապա իլլէտի : (1827)

1831 Թէ օն ալթընընդ Գրիգոր
Քաբա, քէնտիսինի իմուլա բիս-
գորոս թային իթօր, վէ օրատա
տախի խայլը խայրաթխանէլը
իջտաս իտիպ, քէնտի պէտէնին-
տէն բուշիման ղէնանէ մախսուս
պիր մահալը իլթիճան տախի պի-
նա իթտիմալը

1840 տա, մուվադ գաթ պիր
մէմուրիէթէն Նունչիո մագամըն
տա Նարուիէն Կէօնտէրիտի, վն
պու խըզմէթտէ իպրազ իթտիյի
համիէթէն միւրեաֆէթէն օ սէնէ
գարտիւնալ օրտու :

Մն ալթընը՝ Գրիգոր, ծն տալով
սե՛նն բարալը՝ իթիբա՛նն սող
բա 1846 յու՛նիս տէն սե՛քսն պիր
եալընտա օլարազ վէճաթ իծտի
եհրէնն Բաբա ինթիմազ օլուն
մազ իւզրէն ալթը նիմա՛նն վար
լտը : գարտինալ Ֆրանսանի,
Գաաթըսա՛քի Գաաթըբա՛նն Օրիօ.

(1) Ծառք ալի խանէ տանն աղալարք բէք
 ուղուն էօնիբրիւն օլուպ իլէրիխտէ
 տօղսանը կէէէն չօդ օլմուշ տուր .
 Լաբին տօղուղունճու Պիոս կէնճ եա-
 չնտա ալի վիւճուտ վէ ռարա իլէ-
 թինէ միւղքէլա օլաուղունտան ,
 պէօյէ ուղուն եաչայաճաղընը քիմսէ
 մէմուր իթմուշ իմիւր .

ի), Միգարա, Բօլխտօրի, վէ
Մասթայի: Յունիս կետա Գօնգ-
լավ Գըրզ օնքիդ սաաթ զարֆըն-
տա վէ իթթիֆազը արա իւն
Մասթայիին Բաբա ինթիխապ իթ-
տի, քի բուհանի բէտէրի եւ
սոննին Պիտսուն իսմի հիւրմէթի:
նէ քէնէսթիսին օտ սօրզնուզննու
Պիտս իսմի վէրաիթի:

Միւշաբարէյ՝ չ կէրէք իմայիտանն վէ կէրէք պիւթիւն Էւրոբանէն բէք գարըըզ պիր վազթընտա բաբարըզ թիւթիւթտա գուռու իմօրի քիւ, ո վազթ ճէմ ճիւմանի վէ ճէմ բուճանի պիր ճիւթիւթիւթ իտի, իմայիտա, Սարտնէա, Թազանա վէ Նաբօյիտէ ճէպ ճիւմհուրիյիթ վէ ոէրթէյիթիւթ իմօրֆտարըզ պաշ գալըըզ իմայիտ պիրիյի սէվտաընտ տիւշիւշէր իտի, Ալթընճը Գրիգոր Բաբա Աւսթըրիա ին իթիթիպա իտիւպ, պիր իմէրֆտա Նիսթիւթիւթ, վէնէտիկ վէ Լոմպարդիայը վէ տիիթն Էւրօպիտան Գրիգոր Բաբա Բօմա Էյալաթընը ուսուրու իսթիպատ իւրըէ թաշթըզ զապթտա թուրթմայա տէվամ իթմէքտէ օյուուգլարընտան, իքիթի տաիլ իմայիտա հաշիքիքիլի մէֆուրու իտիւթմա Աւսթիւթիա, իսթիպալտան գորգտուղունտան Բաբայա եարտըմիլին բոմանըն Ֆէրրայա վէ Գամարքօ Էյալէթէքիլիէ ապէք ճիւմտարմիլ օյուղունտան պուհիւղտէն տէ իմօրֆտանլար բիւրաթէթ օյոււշար բար:

Պիտա բաբանքն ահալոյ վէ ֆուռ
գարաբէրվէլիլի, վէ իթալիան
միլիլիթիլնէ մէյեալ զտուրու
չգտան միւթէվաթուր օրտու
զունտան բաբալըգ մէնէտինէ
վիրուտի իթալիանլարա պեթիլը
պիր իւմիտ օրաբգ միւչաթալէյ
սէրպէսթիլէթ թարաֆտարը պիր
հիւրմատար օլաւաթ մէմուլի իլէ,
հէր թէրաֆտան սէտալը մէսէր
րէթիլ նէլալմանը: Ֆրագաթ թո-
մա ահալիսի, հէնի բաբանքն էթ-
րաֆրետա օլան էպի ոսուլ թէ-
րաֆտարլարընքն թէյսիրինտէն
գօրգտուգլարընտան թամատա
թահալիլ սէրպէսթիլէթ իլիւն
պիր թաղամ նիւմայիլէթէ գալ-
քուլալար, վէ օ պիր իթալիան
թէյեթիլէթիլ թէյպալարըր տա
պուշնար իլէ հէմէֆքեար իտի:

Ու էնտառէ բոմատա վէ էյա-
լաթընտա, վիւքէլալըգ, վալիւիւք
վէ պէոյիւք վէ քիւչիւք մէմուրէ-
յէթիւք հէպ քուհանք կիւրուհի
էլէրիւհաէ խալ, ֆաղաթ ոհալի
լմանդիմաթ իսթէր իտի, մէհքէ-
մէլէրէ նիզամ, վէ միլլէթ առ-
քերի, 1848 ապրիլի վէ մայիս տը-
րաբընտա բոմա վիւքէշալըգ պիւր
մաթպուտալ ճիզալըգ եաքմապի
իսթէշալիէր պիտ ոմէ գանունուէ է-
ստաի: Պիր շուրալի տէվէթ թէշ-

բել օլուննապ, պունա ալամտան
ազալար տախի թայեխի օլունա-
նազ ըտը, ֆագաթ եալընըզ պիր
իւրիշլարն սէլաճկէթի իէ, կիւմ-
իւրիքնէ տէ Բաբա էյալաթը պիւ-
թիւն իթալիա իլէ պիրէշնէնք
իտի, լաքնի իսթիպատտ թէ-
րաֆտարլարը պու դատարը տա-
խի չօզ Մէօրիւպ, Բոմատո գար-
տիւրա կէնթարտի թէշլիգի իլէ
պիր պէօլիւք ինթիւլա զուհուր
իթտի, աճալինին էքսէրկէթի
պունկարա դարըը կէտիլինտէն,
գարտիւալ թէվլգիֆ օլունտու,
իսթիլալ պասթըրըտը, վէ Բաբա
նանիպիտէտէն աճալիլէ պարը մէշ-
թէպէ սէրպէսթիլէթիլէ վէ ըուխ-
սաթլար վէրիւտի իսէ տէ, ինրա-
սը գապիլ օլամատը. Բաբա ընէ-

տիրմէյէ մէծպուր օլուպ, նիհա-
յէթ պիր գաչ այ ագտէմ գար-
տինալ իթտիյի մննսինեօր Անթօ-
նէլլէյի Բէյիս նասպ իթտի :

Անթունիէն կը մտնէր իր թիշաւը՝ զայս աչք արժը, բոմասա պիւր պէւլտիւն մէջնիւն, վէ պիւր ընտրայի տէվէթ թէջքիւ իմ տի քի ազալարը ապամասն օյաճաք աւ, Շուրալը տէվէթ, իւլգաքէ, ըէյէ օթուրուր օթուրմազ, մաթպուաթա խէրպէսթիյէթ, իմաւ իտայա պիւրիւր, Նահուտիւթէն հուգուգ, վէ հիգվիթէրէ սիւրիկիւն թալալ պիւրտի, Դարտինաւ Անթունիէն, օ վազըթ սէրպէսթիյէթ թէրափտար իսէ տէ, պադտը քի օյմայաճազ, պիւր գանշիւնու էասի վազ իմ տիրաի, իւլէթ մէջնիւն ազալարը ապամասն օյաճաք ըտը, պէզլէ շէյլէրաէն ազալարը իսէ մէջնուէն օյուպ, կէրէք Բաբայը վէ կէրէք Անթունիէնի ազըլտարը իսէ տէ, պոււլարը սախթէ թէտպիւրէրատա իտիւպ, ալէյիլէրինէ վէ եիւլգէրինէ խուսուէթէր ըզհաքէ տէնիլէր տէ չօղուտու, վէ աշափի պէյնիւնէն իմալիտատա վէ էպրօբատա եէնի Բաքատտան վէ իտա, ըէտինտէն մէջնուէն օյան տա վարըտը, նէֆրէթ կէօսթէրէն տէ:

Օտարալըզար իթալիա (Սարտե-
նիա) Ալսիթիայա գարըը ճէնկ ա-
տը, Բաբա տա ապերը կէօնտը-
մէյնէ մէկպուր օլուտ, ֆաշաթը
ըմարլատտի քի ճէնկէ կիրմէյիպ
ուլագատտա տուրուշար, Լաքի
ճէնէրալարը Տիրանտո տիրնէմէ-
յիպ ճէնկէ կիրիշտի, վէ Բաբ
հէր նէ գատար ճէնէրալը Թէթ-
տիր իթտի իսէ տէ, աշալինի
հիտուէթինի Թէպրի իտէմտի,
հինէ օ էնտտէ պիւթիւն իթա-
լիանըն պիրլիւի վէ սէրպալմիյէ-
թինէ չալըշտ ֆէյլէսօֆ Մամա-
շի պիր թագըմ ալինէլէր իլէ Բո-
մատա պաշ կէօաթէրտի, Բաբա
տուրի միւնաղաանըն պիր ունը-
նու քրթաղըն պուլմագ իւզը
ալամտան վէ ֆրանզըզ միլլէթ-
տէն օլարագ կիզօնուտ տաթու
միւսիւ Բոսիլի ըէյիտի մէնիսի
ուսուսի նաապ իթտի իսէ տէ,
հիւմզուրիլթ Թէրաֆաթարալը
պու վալընը մէնիսի գաթուսու
տա զուրուպ էօլիւրաթիւր: Բո-
սի էօլիւր էօլմէ, Մամիանի
Կալէթթի, վէ Սթէրտինի կիպի
ֆէյլաօֆիար, Բոմանըն հիւմանի
հիւրիմէթինի ճէպլէն ճլլէրինի
կէյիտորիլէր: Բաբա պագաղը կէօ-
րու քի, իթալիանըն ուսուլաւ
պիրլիւի վէ իլա սէրպէսթինէթի
ֆէյնա նէթիւնէլէր հասըլ իտէճէթ,
պու էֆթէարտան վագ կէյիպ վէ
Բոմալը Թէրթ իտիւպ Նարօլի գը-
րալը մէմալիքինտէ օլան միւս
թաճաքմ Կայլթա շէհրինէ հին-
ընթ իլէտի:

Բարա Կայէթատա իքէն Բոմա-
տա գալան միլլէթ մէնլիտի, քէն-
տի պաշարբէն պիր հիւքիւմէթ
օլտու, Բարա տախի քէնտի թէ-
րաֆէնտան իքի տէֆա մուվազը-
գաթ հիւքիւմէթ մուլապը-
նասպ իթիտի իւէ տէ ծըլարտա Բա-
րա պիրզաթ Բոմայա կէմէտիքէն
նաթրէյէ միւլգէթտիր օլամայա-
ձաթարբէն ձնկպա վէրտիլէր
Բարա իւէ Բոմայա ալտուտէն
տայիժա իթիֆնա իտիւպ, զօրպա-
լարն էլնտէ գալան հիւքիւմէթ
ալէշինէ տախի բրօթէպօ օ իթ-
տի. պուռուն իւլգէրինէ Մամանի
րիհտաթէնտէն էլ տրգաթբէնտան
մէնլի տախի իսթիֆնա իտիւպ,
1849 շուպաթ 6 տա ուսում. Բո-
մալարն ինթիլասպը իւէ պիր
մէնլիտի

4. Բ. ՍՈՒՅՑ